

ZAPAMIĘTANE
W KRAJOBRAZIE

Karolina Ćwiek-Rogalska

ZAPAMIĘTANE W KRAJOBRAZIE

Krajobraz kulturowy
czesko-niemieckiego pogranicza
w czasach przemian

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2017

Recenzja: dr hab. Karolina Bielenin-Lenczowska

Projekt okładki: Katarzyna Juras

Ilustracja na okładce:

Caspar David Friedrich, *Krajobraz czeski z górą Milleschauer [Milešovka]*,
1808

olej na płótnie, 70 × 104 cm

Albertinum | Galerie Neue Meister, Gal.-Nr. 2197 E

© Photography: Albertinum | Galerie Neue Meister, Staatliche
Kunstsammlungen Dresden, Elke Estel/Hans-Peter Klut

Redakcja i korekta: Marta Höffner

Zdjęcia w książce, z wyjątkiem fot. na s. 186: Karolina Ćwiek-Rogalska

Wydanie książki zostało dofinansowane przez Instytut Sławistyki Polskiej
Akademii Nauk ze środków na wspomaganie badań naukowych służących
rozwojowi młodych naukowców

Copyright © 2017 by Wydawnictwo naukowe Scholar Sp. z o.o.

Copyright © 2017 by Karolina Ćwiek-Rogalska

ISBN 978-83-7383-915-1

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./faks: 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: WN Scholar (Stanisław Beczek)

Druk i oprawa: MCP, Marki

*Czyżby pan nie wiedział, że miejsca lubią nas zwodzić?
Wszystko nas zwodzi, to prawda. Lecz miejsca najbardziej.
Gdyby nie te tabliczki, to i ja bym nie wiedział, że to tu
było to miejsce.*

Wiesław Myśliwski, Traktat o łuskaniu fasoli

Spis treści

Spis skrótów	9
Oznaczenia wywiadów	10
Podziękowania	11
O czym jest ta książka? Dlaczego Žandov?	13

Część I

PORZĄDKI METODOLOGICZNE

Rozdział 1. O badaniach	19
Spacer po gminie Dolní Žandov	19
Moi rozmówcy	22
Sytuacja badaczki	26
Rozdział 2. O pojęciach	29
Krajobraz...	30
...i pamięć	35
Kłopoty z językiem	38

Część II

PORTRETY PAMIĘCIOWE

Rozdział 3. Dolní Žandov – Unter Sandau (1918–1938)	45
W jakim języku mówimy, kiedy mówimy o krajobrazie?	45
Rok 1918 w Žandovie	48
„Afera pomnikowa”	51
Wyjątkowa rzadkość	54
Szkoła czeska	61
Przestrzeń kryzysu	65
Rozdział 4. Dolní Žandov → Unter Sandau → Dolní Žandov (1938–1948)	72
To, co nieniemieckie i nieczeskie	74
Sprawa Marie Burghardt	77
Nawiedzony dom przy głównej ulicy	81
Nie-miejsce pamięci	86
Fundatorska wymiana	92
Rozdział 5. Dolní Žandov (Unter Sandau) (1948–2014)	97
Na początku było <i>družstvo</i> , a potem były <i>statky</i>	97
Trauma widoczna w przestrzeni. Kolektywizacja jako narzędzie represji	102
Krajobraz połączony	106
Te granice istnieją	111
Wygląd granicy i jej symbolika	113
Spotkanie na granicy	117
Granica i nie-granica	120

Część III
WARSTWY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Rozdział 6. Ruiny. O tym, czego nie ma	129
Czym jest ruina?	129
Splatanie się czasów – długa akcja demolicyjna	131
Co jest postrzegane jako ruina?	135
Co jest zabytkiem – ruina jako wartość	139
Fenomen <i>zlatokopectví</i> . Czarna legenda Słowaków	141
Rozdział 7. <i>Sacrum</i>. Lokalne interpretacje i globalne znaczenia	147
Kneipelbach	148
Cmentarze	155
<i>Czesi to taki naród ateistów</i> . Sytuacja parafii	163
Nuda miejscowych zabytków. Kościół	165
Rozdział 8. Uzdrowiskowość. O miejscu, w którym leczono	174
Duma i uprzedzenie	176
Doktor i doktor	180
Faust żandowski	182
Wpisani w miejsce	188
Zakończenie	191
Spis nagranych wywiadów	196
Bibliografia	198
Summary	209
Indeks nazwisk	215